

Ennetusprogrammide ja VEPA metoodika kasutamine vene õppekeelega koolides

Uuringu raport

Tervise Arengu Instituut
National Institute for Health Development

Tervise Arengu Instituut

Ennetusprogrammide ja VEPA metoodika kasutamine vene õppekeele koolides

Uuringu raport

Aire Trummal

Tallinn 2019

Tervise Arengu Instituudi missioon on luua ja jagada teadmisi, et tõenduspõhiselt mõjutada tervist toetavaid hoiakuid, käitumist, poliitikat ja keskkonda eesmärgiga suurendada inimeste heaolu Eestis.

Väljaande andmete kasutamisel viidata allikale.

Soovitav viide käesolevale väljaandele: Trummal A. Ennetusprogrammide ja VEPA meetodika kasutamine vene õppekeelega koolides. Uuringu raport. Tallinn: Tervise Arengu Instituut; 2019.

Sisukord

Kokkuvõte.....	4
Заключение	6
1. Uuringu teostamine	9
1.1 VEPA programm ja uuringu eesmärk	9
1.2 Uuringu meetodika	10
2. Intervjuude tulemused	11
2.1 Ennetusprogrammid ja nendega seotud vajadused	11
2.2 Vene õppekeelega koolide eripärad	18
2.3 VEPA programmi rakendamine ja valmisolek liituda	19
2.3.1 VEPA meetodikat rakendanud koolid	19
2.3.2 VEPA-t mitte rakendanud koolid ja KOV-id	23
2.3.3 Ettepanekud uute koolide kaasamiseks ja olemasolevatega jätkamiseks	24

Kokkuvõte

Laste käitumise ja vaimse tervise probleemide ennetamisele suunatud VEPA programmi on Eestis 2018/2019 õppeaasta seisuga kasutanud 106 kooli, nende seas ka mõned vene või vene/eesti õppekeelega koolid. Järgnevate aastate üheks eesmärgiks on suurendada vene õppekeelega koolide osakaalu programmiga liitujate hulgas. Selgitamiseks vene õppekeelega koolide valmisolekut ning ennetusprogrammide kasutamist soodustavaid ja takistavaid tegureid, viidi 2018. aasta lõpus läbi kvalitatiivne andmekogumine.

Turu-uuringute AS-i intervjuerijate poolt teostati 15 individuaal või grupi intervjuud, kus osales kokku 35 õpetajat, kooli juhtkonna esindajat ja linnavalitsuse haridusüksuse töötajat. Kaasatud olid nii VEPA-t rakendanud kui ka mitte rakendanud vene õppekeelega koolid. Intervjuud toimusid Tallinnas ning kolmes Ida-Virumaa linnas.

Intervjuude põhitulemused on järgmised:

- ✓ Vene õppekeelega koolideni jõuab palju teavet ennetusliku sisuga programmide kohta ning üldiselt on koolid erinevate võimalustega kursis. Samas on õpetajatel raske infot läbi töötada või ka õiget infot ise ülesse leida, kui see on saadaval vaid eesti keeles. Vene õppekeelega koolide aktiivsema kaasamise huvides on oluline programme tutvustavad materjalid venekeelsetena kättesaadavaks muuta. Ka programmi rakendamise juures on vajalik, et õpetajal oleks võimalik kõiki materjale vene keeles lugeda ja kasutada. Seetõttu jõuavad osad programmid vene koolidesse hiljem kui eesti õppekeelega koolidesse.
- ✓ Laste sotsiaalsete ja enesekontrolli oskuste arendamisele suunatud programmide kasutamist koolides peetakse oluliseks, kuna järjest kasvab õpilaste hulk, kellel on erivajadusi või raskusi käitumise ja tähelepanu-keskendumisega. Õpetajatel on vaja klassiga toimetulekuks tänapäevaseid meetodeid. Vene koolide õpilasi peetakse ka eesti lastest temperamentsemateks ja aktiivsemateks.
- ✓ Intervjuudes osalenud peavad vajalikuks ennetusprogrammide järjepidevat kasutamist, et tekkinud muutused laste käitumises saaksid igapäevaseks harjumuseks ning looksid pikaajagset kestvat tulemust. Edukana nähakse sekkumisi, mis suudavad lapsi aktiivselt kaasata ja annavad neile võimalusi ise tegutsemiseks.
- ✓ Uue programmiga liitumise üle otsustamisel pakub koolidele kõige rohkem huvi juba rakendavate koolide praktika ja tagasiside. Soovitakse aru saada, kuidas täpselt meetodikat kooli kontekstis kasutatakse, millest tuleneb selle toime ja mida liitumine kooli jaoks kaasa toob.
- ✓ Vene õppekeelega koolid eelistavad vahetut suhtlemist. Elektroonsete kanalite kaudu info edastamisest tõhusam on programmi tutvustamine näost-näkku kohtumisel, kas laiema teabepäevana või kooli kohale tülles. Ühe piirkonna koolide kokkukutsumisel saab abiks olla ka omavalitsuse haridusüksus. Oluliseks peetakse, et taolisel kohtumisel saab programmi näitlikustada (sh praktiseerivaid õpetajaid kaasates) ning otse küsimusi esitada. Koolidel on huvi ka avatud tunni vastu, et näha meetodika vahetut toimimist klassis.
- ✓ Intervjueritute hinnangul on vene õppekeelega koolid eesti koolidest rohkem harjunud hierarhilise süsteemiga. Kasvamas on aga avatus uutele ideele. Algklasside õpetajad on ühest küljest motiveeritud grupp, kes soovib oma oskusi arendada ja lastega mitmekülgset töötada. Samas vene koolide õpetajaskond vananeb (rohkem kui eestikeelsetes koolides) ning leidub ka omajagu konservatiivset lähenemist ja tugeva akadeemilisuse rõhutamist. Seega on vaja uue programmi kasutuselevõtmiseks teha koolis omajagu eeltööd ja selgitamist.
- ✓ Oluliseks mõjutavaks teguriks nii programmiga liitumise üle otsustamisel kui ka selle rakendamisega jätkamisel on õpetajate töökoormus. Vene õppekeelega koolides lisavad pinget

eesti keele ja selle omandamisega seotud nõudmised (nii regulatsioonidest lähtuvalt kui ka lapsevanemate poolt). Kuna õpetajate koormus on suur, ei pruugita näha võimalust millegi uuega alustamiseks. Liitumisel on keeruline leida aega enda ettevalmistamiseks ning programmiga kaasneva süsteemi pidevaks järgimiseks. Näiteks VEPA puhul tuuakse välja, et palju aega võtab kiitude kirjutamine või mentoriga koostöö (mis samas on abistav ja vajalik).

- ✓ Ajafaktoriga seotult on õpetajate jaoks oluliseks motiveerivaks või pärssivaks teguriks kompensatsiooni võimaluste olemasolu koolis – lisaülesannete täitmise tasustamine, premeerimine või muu koormuse vähendamine uue programmi kasutuselevõtmisel.
- ✓ Ühe programmi pikaagest rakendamist peetakse oluliseks, kuid ajapikku tekib meetoditest väsimine või nende ammendumine, sh VEPA puhul. Koolide esindajad leiavad, et samade õpilastega programmi järjepideva kasutamise soodustamiseks on oluline, et metoodika suudab kohanduda lapse vanusega kaasnevate muutustega ning seotud muutustega õppetöös. Siinjuures oleks abiks kohtumised VEPA-t pikaagestelt rakendanud koolidega ning jätkukoolitused mitu aastat programmiga tegelenud õpetajatele.
- ✓ Peale algkooli on samade õpilastega jätkamisel takistuseks ka see, et klassil tekib mitmeid erinevaid aineõpetajaid, kes antud metoodikat ei kasuta. Tulemuste säilitamiseks peaks metoodika omandama ka teised õpetajad. Samas leitakse, et kui algkoolis on programmi kasutamine hästi toiminud, ei pruugigi seda rohkem vaja olla, kuna lapsed on juba omandanud püsiva harjumuse oma käitumist jälgida ja suunata.
- ✓ Kahel eelmisel õppeaastal VEPA väljaõppe läbinud õpetajad (kes intervjuudes osalesid) jätkavad metoodika kasutamist ka käesoleval kooliaastal; kuigi osad neist väiksemas mahus. Samade koolide õpetajad, kes VEPA-t ei kasuta, oleks ka huvitatud metoodika tundmaõppimisest, kui saaksid seejuures toetust koolis juba rakendavatelt õpetajatelt. Intervjuude põhjal ei ole ka juhtkonna esindajad VEPA programmiga koolis laienemise vastu ning uute õpetajate väljaõppesse mitte saatmise põhjused on olnud pigem tehnilist laadi.
- ✓ VEPA-t rakendanud õpetajaid motiveerib metoodika nähtav mõju õpilaste käitumisele. Õpilastele meeldib VEPA mängulisus ning konkreetsed kokkulepped on nende jaoks abistavad. Rakendamisel võib tekkida raskusi erivajadustega laste klassides, kellele kõik meetodid ei sobi.
- ✓ VEPA metoodika kasutamisel on õpetajate jaoks abiks olnud programmi jaotumine perioodideks ehk kolmeks koolituspäevaks ja nende vahele jäävateks praktiseerimise tsükliteks. Tähtsaks peetakse mentori rolli nõuandjana. Iga programmi puhul on oluline saada edasiviivat tagasisidet selle kohta, kas kool on rakendamisega õigel teel.
- ✓ VEPA programmi vajalikkust näevad ka nende koolide esindajad, kes ei ole sellega varem kokku puutunud. Huvi pakub meetodi mängulisus (mis köidab lapsi), õpilaste võrdne kohtlemine ning lastele oskuste õpetamine üksteise tähele panemiseks. Vene õppekeele koolide aktiveerimisel võiks olla abiks regioonipõhiste koolituste korraldamine Ida-Virumaal ning võrgustiku moodustumise toetamine, mille kaudu piirkonna koolid omavahel suhelda saaksid.

Заключение

Программу VEPA, направленную на предупреждение проблем детского поведения и душевного здоровья детей, в Эстонии по состоянию на 2018/2019 учебный год использовали 106 школ, в числе которых несколько школ с русским или русско-эстонским языком обучения. Одной из задач на ближайшее будущее является увеличение процента русскоязычных школ среди присоединившихся к программе. Для определения степени готовности русских школ, а также факторов, способствующих и препятствующих использованию программы, в конце 2018 года был проведён качественное исследование.

Интервьюеры Turu-uuringute AS провели 15 индивидуальных и групповых опросов, в которых приняли участие 35 учителей, представителей руководства школы и представителей городских отделов образования, среди которых были как присоединившиеся к программе VEPA, так и не использующие её школы. Интервью проходили в Таллинне и в трёх городах Ида-Вирумаа.

Основные результаты интервью являются следующими:

- ✓ До школ с русским языком обучения доходит много информации о профилактических программах, и в общем школы имеют представление о различных возможностях. В то же время учителям трудно самостоятельно найти нужную информацию или проработать её, если она доступна только на эстонском языке. В целях повышения активности школ с русским языком обучения важно сделать ознакомительные материалы по программам доступными и на русском языке. С точки зрения применения программы также важно, чтобы у учителя была возможность читать материалы и использовать их на русском языке. В связи с этим некоторые программы доходят до русских школ позже, чем до эстонских.
- ✓ Использование в школах программ, направленных на развитие социальных навыков и навыков самоконтроля у детей, является важным, поскольку продолжает расти число учеников с особыми потребностями или сложностями с поведением и концентрацией внимания. Для продуктивной работы с классом учитель нуждается в современных методах. Кроме того, ученики русских школ считаются более активными и темпераментными, чем эстонские дети.
- ✓ Участники опросов считают важным последовательное использование профилактических программ, чтобы положительные изменения в поведении детей переросли в ежедневную привычку и привели к устойчивому результату. Вмешательства, активно привлекающие детей и дающие им возможность действовать самостоятельно, рассматривают как успешные.
- ✓ При принятии решения об участии в новой программе, школы более всего заинтересованы в обратной связи и практическом опыте уже применяющих программы школ. Есть желание понять, как именно применяется методика в контексте школы, от чего зависит её успешность, и что даст школе присоединение к программе.
- ✓ Школы с русским языком обучения предпочитают прямое общение. Гораздо более эффективным способом представить новую программу, по сравнению с электронными каналами, является личная встреча, например, в виде инфочаса или посещения школы. К координированию школ одного района можно привлекать отделы образования местных самоуправлений. Считается важным, что на подобных встречах программу можно проиллюстрировать (в том числе, привлекая практикующих её учителей), и сразу задать интересующие вопросы. Кроме того, школы испытывают интерес к открытым урокам, чтобы увидеть методику непосредственно при работе с классом.

- ✓ По оценке опрошенных, по сравнению с эстонскими школами, русские школы больше привыкли к иерархической системе, однако открытость к новым идеям повышается. С одной стороны, учителя начальных классов являются мотивированной группой, которая желает развивать свои навыки, чтобы работать с детьми более разносторонне. С другой стороны, учительский состав русскоязычных школ стареет (больше, чем в эстонских школах) и имеет место более консервативный подход, с сильным акцентом на академичность. В связи с этим, перед внедрением в школу новых программ, необходимо провести подготовительные работы и дать пояснения.
- ✓ Важным фактором при принятии решения о присоединении к программе, так и её применении, является рабочая нагрузка учителей. В русских школах дополнительной нагрузкой являются требования по владению эстонским языком и его изучению (как исходящие из регулирующих актов, так и предъявляемые родителями). Поскольку нагрузка у учителей большая, они не готовы начать какую-либо новую деятельность. Тяжело найти время на самоподготовку и последовательное соблюдение системы программы. Например, в случае с программой VEPA, приводится в пример большое количество времени, уходящее на написание хвалёнок или работу с ментором (которая в то же время является необходимой и полезной).
- ✓ В связи с временным показателем важным мотивирующим или тормозящим фактором для учителей является возможность компенсации – оплата дополнительной работы, премирование или снижение сопутствующей нагрузки при присоединении к программе.
- ✓ Длительное применение одной программы опрошенные находят важным, но с течением времени формируется усталость от методики или сама методика устаревает, в том числе, и VEPA. Для стимуляции длительного использования программы в работе с одними и теми же учениками, представители школы считают важным возможность адаптировать методику к изменениям, связанным с взрослением ребёнка, а также к сопутствующим этому изменениям в учебной работе. На этот случай были бы очень полезны встречи с представителями школ, использующих VEPA на протяжении длительного времени, а также дополнительное обучение для учителей, занимающихся программой несколько лет.
- ✓ По окончании начальной школы продолжению использования программы с теми же учениками препятствует и то обстоятельство, что у класса появляется много учителей-предметников, которые не используют данную методику. Для сохранения достигнутых результатов методику должны освоить и другие учителя. Вместе с тем, опрошенные находят, что при хороших результатах использования программы в начальной школе, дальнейшее её использование может не быть целесообразным, поскольку у детей уже сформировалась привычка следить за своим поведением и корректировать его.
- ✓ Учителя, прошедшие обучение по программе VEPA в течении последних двух учебных лет (участники опроса), продолжают использовать методику и в текущем учебном году, однако некоторые из них – в меньшем объёме. Не использующие VEPA учителя тех же школ были бы заинтересованы в знакомстве с методикой, если бы имели поддержку уже использующих методику учителей. На основании интервью можно сказать, что и руководство не имеет ничего против расширения программы VEPA в школе и причины, препятствующие обучению методике новых учителей, были скорее технического характера.
- ✓ Учителей, использующих методику VEPA, мотивирует её видимое влияние на поведение учеников. Детям нравится игровая форма VEPA, а конкретные договорённости помогают им. Сложности может вызвать применение программы в классах, где обучаются дети с особыми потребностями, которым подходят не все методы.

- ✓ В применении методики учителям помогло разделение программы на периоды, а именно, на трехдневный курс обучения и циклы практики между ними. Участники интервью считают важной роль ментора в качестве консультанта. В случае с любой программой важно получать конструктивную обратную связь, находится ли школа на верном пути в процессе освоения программы.
- ✓ Необходимость применения программы VERA видят и те представители школ, которые никогда ранее с ней не сталкивались. Интерес представляет игровая форма метода (привлекающая детей), равное отношение к ученикам и обучение детей навыкам путём обращения внимания друг на друга. Активизации русских школ способствовала бы организация регионального обучения в Ида-Вирумаа и поддержка в создании сети взаимного обмена информацией для школ региона.

1 Uuringu teostamine

1.1 VEPA programm ja uuringu eesmärk

Teostatud kvalitatiivne uuring on osa VEPA Käitumisoskuste Mängu nimelise sekkumise arendustegevustest. VEPA on koolikeskkonnas rakendatav programm, mis ennetab õpilaste käitumise ja vaimse tervise probleemide teket või süvenemist. Mäng loob õppimist soodustava keskkonna arendades laste võimet enda käitumist ja reaktsioone kontrollida ning vähendades tegelemist õppimist segavate tegevustega. VEPA edendab ka positiivset sotsiaalset käitumist läbi soovitud käitumise defineerimise, tunnustamise ja omavahelise koostöö.

VEPA aitab õpetajal tulla klassi kui tervikuga toime ilma, et peaks igale korrarikkumisele individuaalselt reageerima. Selleks koolitatakse õpetajat kasutama tunni ajal või selle väliselt erinevaid tööriistu (nagu suupill, taimer, nimepulgad, lauakaardid, käemärgid), mängima koos lastega käitumise jälgimisele suunatud meeskonnamängu ning jagama üksteisele tunnustust hea käitumise eest. Kasutusel on mitmesugused eriväljendid nagu „VEPA käitumine“, „spleem“, „kiidud“, „memme vigurid“. Lühend VEPA tähistab eesti keeles sõnu „veel parem“ ning märgib käitumist, mida soovitakse klassis rohkem näha ja teha. Väljamõeldud sõna „spleem“ tähistab käitumist, mida soovitakse klassis vähem näha ja teha ning mille esinemise vähendamiseks õpetaja ja õpilased koostööd teevad. VEPA meetodika kasutamine on osa tavapäraest tunnis toimuvast õppetegevusest.¹

VEPA programmi koordineerib Tervise Arengu Instituut (TAI). Alates 2015. aastast toimub tegevus Euroopa Sotsiaalfondi ja Siseministeeriumi rahastamisel. 2018. aasta viimases kvartalis lisandus lühiajaline toetus riigieelarvest, mille raames teostati ka antud uuring.

Sekkumise piloteerimine viidi läbi õppeaastal 2014/2015. Tänapäevaks on käimas viies õppeaasta VEPA rakendamist Eestis. Paljud koolid tegelevad programmiga mitmendat õppeaastat järjest. VEPA-t on rakendanud kokku 106 kooli ning see on jõudnud 263 klassi ja u 3300 õpilaseni. Programm on suunatud eelkõige algkoolile ehk 1.–3. klassidele, kuid meetodikat on kasutatud ka vanemates klassides.

Eesti õppekeelega koolid on VEPA programmi väga hästi vastu võtnud ning liituda soovijaid on enam, kui ühe õppeaasta raames võimalik. Vene õppekeelega koolideni on programmi viia olnud keerulisem. VEPA-t on tänapäevaks rakendanud 7 vene või vene/eesti õppekeelega kooli. 2018/2019 õppeaasta alguses saatis oma õpetajad VEPA koolitusele vaid üks kool. TAI sooviks on suurendada vene õppekeelega koolide kaasatust VEPA programmi.

Sihtrühma vajaduste paremaks mõistmiseks viidi 2018. aasta neljandas kvartalis läbi kvalitatiivne andmekogumine, mille eesmärk oli:

- ✓ Kaardistada vene õppekeelega koolide laiemat valmisolekut erinevate ennetusprogrammide rakendamiseks ning seda soodustavaid ja takistavaid tegureid.
- ✓ Kaardistada VEPA programmi rakendanud vene õppekeelega koolide takistusi ning motiveerivaid tegureid VEPA-ga jätkamiseks.

¹ VEPA programmi kohta vt lähemalt: <http://www.terviseinfo.ee/et/tervise-edendamine/koolis/vepa-mang>

1.2 Uuringu meetodika

2018. aasta novembris-detsembris teostati 15 kvalitatiivset intervjuud Tallinnas ja Ida-Virumaal (Narvas, Kohtla-Järvel, Sillamäel), kuhu kaasati nii koolide juhtkonna esindajaid, õpetajaid kui ka kohalike omavalitsuste (KOV) haridusüksuste töötajaid. Kahel korral suunas juhtkond intervjuule tugistruktuuride esindaja. Pöörduti nii VEPA-t rakendanud kui ka mitte rakendanud vene õppekeele koolide poole. VEPA-t rakendanud koolidest kaasati kahel järjestikkusel õppeaastal (2016/2017 ja 2017/2018) meetodikat kasutanud koole ning mitte rakendanud koolidest kaasati KOV-i suuremaid haridusasutusi. Allpool toodud tabelis on esitatud intervjuude jaotus.

Intervjuude teostamine ja stenogrammide kirjutamine telliti Turu-uuringute AS-ilt. Intervjueerijateks olid **Irina Strapatšuk** ja Iivi Riivits-Arkonsuo. Kõik intervjuud toimusid näost-näku vestluse vormis kas individuaal või grupi intervjuuna. 14 intervjuud teostati vene ja 1 eesti keeles. VEPA-t rakendanud koolide õpetajate fookusgrupi intervjuudesse kaasati nii VEPA meetodikat rakendanud õpetajaid kui ka mitte rakendanud algklasside õpetajaid. Intervjuudes osales kokku 35 inimest.

Vestlused toimusid poolstruktureeritud intervjuu vormis Tervise Arengu Instituudi poolt koostatud kava alusel. Teemavaldkonnad jagunesid kolmeks: ennetusprogrammide kasutamine koolides üldiselt, VEPA programmi kasutamine (rakendanud koolid) või sellest kuulmine ja huvi tundmine (mitte-rakendanud koolid), vene õppekeele koolide eripärad. KOV haridusüksuste esindajatelt küsiti ka koostöö kohta koolidega.

Intervjuude pikkused varieerusid 20 ja 60 minuti vahel. Kõik intervjuud lindistati ning salvestistelt kirjutati maha stenogrammide (tõlkides venekeelse teksti eesti keelde).

Teostatud intervjuud kohalike omavalitsuste kaupa

Asutus	Teostatud intervjuud
VEPA-t rakendanud koolid	
1 kool Kohtla-Järvel ja 1 Narvas	✓ Mõlemas individuaalintervjuu juhtkonna esindajaga ✓ Mõlemas fookusgrupi intervjuu 7 õpetajaga
1 kool Tallinnas	✓ Individuaalintervjuu tugistruktuuride esindajaga ✓ Fookusgrupi intervjuu 6 õpetajaga
VEPA-t mitte rakendanud koolid	
1 kool Kohtla-Järvel	✓ Väikese grupi intervjuu 2 juhtkonna esindajaga
2 kooli Narvas	✓ Individuaalintervjuu 1. kooli juhtkonna esindajaga ✓ Individuaalintervjuu 2. kooli tugistruktuuride esindajaga
2 kooli Tallinnas	✓ Mõlemas individuaalintervjuu kooli juhtkonna esindajaga
Linnavalitsuste haridusüksused	
Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe Linnavalitsus	✓ Individuaalintervjuu sotsiaalteenistuse või haridus- ja kultuuriosakonna esindajaga
Tallinna Haridusamet	✓ Väikese grupi intervjuu 3 hariduskorralduse osakonna esindajaga

Analüüsi käigus tükeldati intervjuud igas sihtrühmas (VEPA-t rakendanud ja mitte rakendanud koolid, KOV-ide haridusüksused) alateemadega seotud andmeblokkideks, mida edasi uuriti koos. Ühe teema alla koondunud andmed sünteesiti kokku uurija üldisteks järeldusteks selle kohta, milles seisnevad intervjuudes kirjeldatud praktikad, probleemid, vajadused jmt. Tulemuste kokkuvõtet on illustreeritud tsitaatidega intervjuudest.

2 Intervjuude tulemused

2.1 Ennetusprogrammid ja nendega seotud vajadused

Informatsiooni saamine

Esmalt uuriti nii VEPA-t rakendanud kui mitte rakendanud koolide töötajate käest, millisel viisil saavad nad informatsiooni ennetusprogrammide kohta, mis on suunatud laste sotsiaalsete ja enesekontrolli oskuste arendamisele. Info saamise allikatena mainitakse:

- ✓ linnavalitsuse haridusosakond (info e-postile, teabeüritused);
- ✓ Haridusministeerium;
- ✓ programmide koordineerijate pakkumised kooli e-posti aadressile;
- ✓ meediakanalid (televisioon, ajakirjandus jm), sotsiaalmeedia, koduleheküljed internetis;
- ✓ täiendkoolitused, kursused;
- ✓ õpetajate, tugipersonali või juhtkonna suhtlus koolide vahel (isiklikud kontaktid, osaledes konverentsidel või kursustel);
- ✓ kontaktid kolleegidega Venemaal;
- ✓ erinevad asutused: SA Innove, Tallinna Õppenõustamiskeskus, Tartu Ülikool, TÜ Narva **Kolledž**, **Tervise** Arengu Instituut.

Kooli siseselt liigub info juhtkonnalt sobivatele õpetajatele edasi suunatuna, kooli personali infotundide raames või sektsioonide koosolekutel (nt algklasside õpetajatele) ning õpetajate omavahelise suhtluse kaudu.

Linnavalitsuse haridusüksust mainitakse teabe edastajana kõige enam. Haridusüksuste esindajad ise kirjeldavad enda rolli koolidega suhtlemisel mitmeti. Ühest küljest on neil koolide tegevuse osas koordineeriv ja kontrolliv funktsioon, et koolid tegutseksid kooskõlas seadustega ning erinevates valdkondades ette nähtud regulatsioonidega. Teisalt tegelevad KOV haridusüksused koolidele informatsiooni andmise, erinevatel teemadel nõustamise, koolide kokku koondamise ning esilekerkivate probleemide lahendamise (nt lastevanemate pöördumised). Tallinna Haridusametis on ülesanded jagatud ka erinevate osakondade vahel ning töö on mitmed erinevad spetsialistid (lasteaedade ja koolide kuraatorid, tervisedendaja, hariduslike erivajaduste valdkonna spetsialist jm).

Ennetusprogrammidega seotud teavitamise osas mainitakse järgmist:

- ✓ koolide meililistidesse saadetakse edasi programmide kohta saabunud informatsioon (Haridusministeeriumist ja teistelt organisatsioonidelt);
- ✓ toimuvad regulaarsed koolide direktorite nõupidamised, kus on võimalik esitada ka programmidega seotud infot ning jagada koolide kogemusi;
- ✓ pakutakse erialaseid koolitusi nt tugipersonalile;
- ✓ korraldatakse kohtumisi, infotunde või seminare koolide esindajatele, kui mõne organisatsiooni või ministeeriumi poolt tuleb selleks ettepanek;
- ✓ programmide koordinaatoritele pakutakse vajadusel abi koolide seas koostööpartnerite valimisel.

KOV-ide haridusüksused ei tegele koolide otsese nõustamisega selles osas, millist ennetusliku sisuga programmi koolis rakendamiseks valida, kuid vajadusel toetavad algatusi ka finantsiliselt (nt teiste koolidega ühiste ürituste korraldamisel). KOV-il on üldine huvi, et ennast tõestanud programme koolides kasutatakse, kuid vajaduse määrab ja otsustab kool ise. Koostöö koolide ja linnavalitsuse vahel on koolide esindajate sõnul tihe ja sisukas.

Juhtkonna esindaja (Narva): „Arvan, et kogu info, mida KOV saab, jõuab ka kooli. Meil on hea kontakt. Väga sageli on linnavalitsuses näiteks infotunnid. Teatud teemade puhul tulevad ministeeriumist spetsialistid ja esinevad infotunnis.“

Koolide töötajad leiavad, et infot on programmide kohta pigem palju ning kõike ei jõuagi läbi töötada. Ka KOV-ide haridusüksuste esindajate hinnangul on koolid hästi kursis erinevate programmide ja võimalustega. Suuri puudujääke informatsiooni edastamisel ei märgita, kuid koolide esindajad täheldavad, et kui tutvustused saabuvad vaid eesti keeles, on osadel õpetajatel sellest keeruline aru saada. Vene õppekeelega koolidele venekeelse info edastamine oleks tõhusam.

Samuti märgiti, et osa infost võiks olla täpsemalt adresseeritud. Kogu üldmeilile tulevat infot ei pruugi olla aega läbi töötada, seega võiks nt algklassidele suunatud teavet edastada otse algklasside õpetajatele.

KOV haridusüksuste esindajad lisisid, et kõige parem mõne programmi kohta informatsiooni edastamise viis oleks laiem teabepäeva korraldamine. Siis oleks koolide personal, kes peaksid taolist infot saama, otse kaasatud ning saaksid programmi kooli siseselt edasi tutvustada. Samuti saab nii parema ülevaate programmi sisust ja on võimalik esitada küsimusi.

Ühe KOV-i töötaja märkis juurde, et alati ei pea eelkõige juhtkonna tasandile keskenduma. Koolides on olemas tervisenõukogud, mis on sobiv keskastme tasandi üksus ennetusprogrammide teemal teavitamiseks. Tervisenõukogu saab esitada juhtkonnale ettepanekuid. Laiema huvi tekitamiseks võib kaasata ka näiteks inimeseõpetuse õpetajate aineühendust.

KOV-i üksuse esindaja: „Kergem on aru saada, kui toimub näost-näku kohtumine. Need võiksid olla tutvustavad seminarid koos eelneva materjali edastamisega või kohtumised nende koolide esindajatega, kes on juba mõnest programmist huvitatud, et edasi oleksid vajalikud kontaktid teada.“

Ennetusprogrammide ja järjepidevuse olulisus

Ennetusele suunatud programmide kasutamist koolides peavad oluliseks nii KOV-i haridusüksuste esindajad, õpetajad kui kooli juhtkonna esindajad (olenemata sellest, kas kool on VEPA programmiga kokku puutunud). Märgitakse, et aasta-aastalt kasvab õpilaste hulk, kellel on erivajadusi ning probleeme käitumise või tähelepanu-keskendumisega. Klassiga töötamine on muutunud õpetaja jaoks keerulisemaks. Omajagu on probleeme kodudes, mis peegeldub ka koolielus. Osa esimesse klassi tulevatest lastest ei ole käinud lasteaias ning neil puudub teiste lastega suuremates gruppides suhtlemise kogemus. Samuti veedavad lapsed suure osa ajast internetis, mistõttu sotsiaalse käitumise alused on nõrgemad.

Õpetajatel on vaja tuge ja tänapäevaseid meetodeid harjumuspäraste klassiga töötamise mustrite muutmiseks. Laste sotsiaalseid ja enesejuhtimise oskuseid arendavad programmid on siinjuures heaks abiks. Samuti leitakse, et ennetusprogrammid mitmekesistavad koolielu ja lisavad motivatsiooni õppimiseks. KOV-ide haridusüksuste esindajad toovad välja ka kooli rolli tähtsust lapse arengu suunamisel. Sotsiaalsete oskuste arendamine on oluline riskikäitumise ennetamisel ja õppe edukuse hoidmisel. Lisaks märgitakse, et lapsevanemate teadlikkus on suurenenud ning nad oskavad tähtsustada koolides sotsiaalsete oskuste õpetamist.

Õpetaja (Kohtla-Järve): „Praegusel ajal on päris paljudel lastel mingid terviseprobleemid. Sageli küllalt tõsised, nii vaimsed kui füüsilised. Paljud on närvilised. Medtöötajal, kes on koolis, on teistsugused ülesanded. Seetõttu õpetaja peab tegelema **ennetusega**.“

Õpetaja (Narva): „Lapsed lähevad iga aastaga keerulisemaks, aga õpetajad püüavad kinni pidada klassikalistest ja harjutud meetoditest. Need aga ei hõlma neid olukordi, mis praeguses koolis tekivad.“

Juhtkonna esindaja (Kohtla-Järve): „**Meil on vaja teadmisi, kuidas viia lapsed alates 1. septembrist uue olukorra tunnetamisele ja hoida seda õppeaasta lõpuni. Uued võtted aitavad meid väga laste tähelepanu koondamisel. Kui varem suutsid lapsed istuda paigal 15 minutit, siis nüüd 5 minutit. 45 minuti jooksul peame üheksa korda meetodit vahetama. Eriti esimese klassis. Need programmid on siin suureks abiks.**“

KOV-i üksuse esindaja: „Lapsevanemad on ka väga teadlikuks läinud. Küsitakse väga palju selle kohta, et kuidas kool õpetab sotsiaalseid oskusi, millise tunni raames ja kuidas. Lisaks matemaatikale ja eesti keelele väärtustatakse ka suhtlemist ja kõike seda. See on ka üks asi, mis mõjutab.“

Intervjuudes osalenud koolides praegu kasutatavate või kasutusel olnud ennetusprogrammidenä mainitakse nii sotsiaalseid oskusi arendavaid meetodikaid kui ka nt turvalisuse, majandusliku mõtlemise või tervislike eluviisidega tegelevaid sekkumisi. Mitmeid kordi tuuakse esile head koostööd Politsei- ja Piirivalveametiga ohutuse teemadel (nt projekt „Ole normaalne“) ning programmi „Ettevõtlik kool“. Sotsiaalsete ja enesejuhtimise oskuste arendamise programmide ning seotud sekkumistena mainitakse (peale VEPA): KiVa ehk kiusamisvaba kool, „Kiusamisest vabaks“ lillad karud, TORE koolirahu programm, SPIN spordiprogramm riskioludes elavatele noortele, arendusprogramm „Hea algus“, spetsialistide kooli kutsumine SA Innovest, Rajaleidja keskusest või tugikeskustest. KOV-ide haridusüksuste esindajate sõnul osaleb suurem osa koole mingis programmis ja ka mitmes korraga.

Kõik intervjuueeritud osapooled peavad oluliseks valitud programmide järjepidevat kasutamist, et näha nende tegelikku toimimist ja dünaamikat. Siis on võimalik märgata ka laiemaid tulemusi, kuna järjepideval kasutamisel muutub õpetatu harjumuseks ning igapäevase käitumise osaks ka pikemas perspektiivis. Mitmeaastane praktiseerimine võimaldab korrigeerida meetodite kasutamisel esmalt esinevaid vigu ja tegevust täiustada. Samuti nõuavad lapsed jätkamist, kui neile meetodika meeldib. Jätkata soovitakse ka siis, kui programm näitab häid tulemusi. See innustab ka teisi klasse samast koolist kaasa tulema.

Osade koolide töötajad märgivad, et programmi ülesehitus peaks järjepidevuse tagamiseks arvestama erinevas vanuses lastega, kuna klassiastmeti õppimise viisid muutuvad. Abistav oleks, kui võimaldataks mitmel õpetajal korraga ühe ja sama programmiga tegelemist – siis tekib meeskond, kellega kooli siseselt kogemusi vahetada ja huvi üleval hoida. Samuti peaks meetodikat teadma erinevad aineõpetajad, kes lastega töötavad, et lähtutaks ühtedest ja samadest põhimõtetest.

Juhtkonna esindaja (Tallinn): „**Muidugi ei saa mingi meetodika üle otsustada vaid ühekordse katsetuse järgi. Ikka tuleb proovida vähemalt kaks-kolm perioodi, et midagi öelda tulemuslikkuse kohta. Arvestades ja korrigeerides esialgseid vigu.**“

Juhtkonna esindaja (Tallinn): „Kui me midagi alustame ja siis loobume, siis ka lapsed ei tunneta antud õpetuse väärtust. Kui kasutame järjepidevalt, siis see muutub nende jaoks harjumuseks. Sel juhul on neil 9. klassi lõpuks välja kujunenud selge käitumismuster.“

Õpetajad toovad pikaajalisuse tagamisel esile ka rahalise toetuse või premeerimise vajadust, kuna väljast tulevad programmid on lisakoormus ja ilma selleta kaob õpetajatel ajaga huvi. Finantsilise toe olulisust (koos meetoodiliste täiendustega) märgib ka üks KOV-i haridusüksuse esindaja.

KOV-i üksuse esindaja: „Programme peab muidugi toetama nii finantsiliselt kui meetoodiliselt. Pakkuda uusi lahendusi. Kui inimesed näevad tulemusi, siis on nad huvitatud jätkama. Finantsiline tugi võib tulla programmi organisatsioonide poolt, kooli enese poolt. Võib-olla mõningal määral ka kohalik omavalitsus.“

Programmide seas valikute tegemine

Koolide õpetajatelt ja juhtkonna liikmetelt uuriti, kuidas otsustatakse selle üle, millist ennetusprogrammi koolis kasutusele võtta. VEPA-t rakendanud koolide juhtkonna esindajad märkisid, et õpetajaid teavitatakse jooksvalt programmide, mille kohta info kooli jõuab. Valiku teevad õpetajad eelkõige ise vastavalt sellele, mida nad arvavad enda ja õpilaste jaoks sobiva olevat ning kuidas nende töökoormus lubab midagi uut vastu võtta. Kui õpetajad on huvitatud mõnest sekkumisest, saab administratsioon teemaga edasi tegeleda. Samade koolide õpetajad rääkisid nii sellest, et valikuid teeb õpetaja kui ka sellest, et liitumise otsus tuleb administratsioonilt, kuid õpetajate soov üldiselt toetatakse.

Juhtkonna esindaja (Kohtla-Järve): „Meie püüame teavitada õpetajaid kõigist programmide, mis meile saadetakse. Õpetajad ise valivad, mis neile sobib. Meil on isegi nii, et üks paralleelklassidest kasutab üht, teine teist programmi. Pärast teavitust saadame õpetajad kursustele – üks sinna, teine tänna, kolmandale administratsioon. Ja siis korraldame koolituse oma koolis. Igaüks jutustab, mis ta kursustel kuulis ja nägi, jagab ka teistele materjale. Ja teatab, kas ta soovib selle programmiga tegelema asuda. Kui jah, siis moodustab meeskonna õpetajatest, kui leidub huvitatuid.“

Koolides, kus VEPA programmi kasutatud ei ole, tuleb juhtkonna intervjuudes rohkem esile, et esmalt selekteerib võimalikke valikuid administratsioon või spetsialistid tugisüsteemidest (kuhu kuuluvad nt sotsiaalpedagoog, psühholoog, logopeed). Kooli juhtkond teeb vajadustest ja programmide materjalidest lähtuvalt ettepaneku õpetajatele ning kui leidub huvitatuid, saab liitumisega edasi tegeleda.

Juhtkonna esindaja (Tallinn): „Kui tuleb mingi programm, siis muidugi on vaja kõigepealt see kitsamas ringis läbi arutada ja kaaluda. Meil on mitu inimesi, kellega sellest rääkida – direktor, kolm õppealajuhatajat, sotsiaalpedagoog ja nii edasi. Selgitame välja vanusegrupi, kellele vaja. Alles siis, kui leiame, et sellest on koolile-lastele kasu, asume administratiivsete otsuste juurde. See tähendab, kutsume kokku õpetajad ja uurime, mida nemad arvavad. See tähendab, et on meie otsus ja küsime ka õpetajate otsust. Kui ikka õpetajate poolt on vastuseis – ei too meile kasu või ei ole ajaliselt võimalik –, siis me selle programmiga kaasa ei lähe.“

Programmi üle otsustamisel pakub ennekõike huvi juba rakendanud koolide ja praktikute kogemused ning tagasiside nii heade külgede kui ka võimalike raskuste kohta. Lisaks mainitakse, et soovitakse teada teiste riikide kogemusi, naaberkoolide arvamusi, õpilaste arvamusi, infot ja kommentaare internetis. Kasuks tuleb, kui programm on tunnustatud haridusorganisatsioonide poolt.

Õpetajad rääkisid, et otsustamisel avaldab positiivset mõju see, kui on võimalik aru saada, kuidas praktikas programmi rakendatakse ning milliste meetodite kasutamisest tuleneb selle toime. Vaid teoreetiline jutt võimalikest kasuteguritest ei ole veenev. Õpetajal peab tekkima usk, et programm tema klassis töötaks. Samuti peavad meetodid kokku sobima õpetaja isiksusega. Üks juhtkonna esindaja lisas, et oluline on esmalt aru saada, millega kool peab programmi raames tegelema.

Tõenäosus huvi tekkimiseks on suurem, kui programmi koordineerijad tulevad ise kooli kohale selgitusi jagama. Samuti, kui programmi poolt adresseeritav teema on mõnes klassis parasjagu probleemiks või pakub õpetajatele olulist teemat arenemise võimalust. Eelistatum on programm, mis võimaldab õpetajatele paindlikkust.

Õpetaja (Kohtla-Järve): „Mina pean ütleva, et mulle mõjub just see, kui ma näen, kuidas programmiga tuleb käituda. Paljas jutt mind ei veena, räägitakse ju alati ilusasti. Mul on vaja konkreetset instrumendi nägemist.“

Õpetaja (Tallinn): „Üks asi on see, kui me saame infot tekstina, teine asi, kui tulla ja selgitatakse isiklikult. Sest alati ei pruugi lugedes kõik selge olla. Näiteks eesmärgid võivad olla arusaadavad, aga mis sammudega nendeni jõuda. Kui ikka soovitakse mingi programmiga hõlmata paljusid koole, siis võiks keegi tulla ka isiklikult kooli ja teha reklaami ja selgitada ja vastata küsimustele.“

Huvi tekkimist takistab see, kui programmiga tegelemine võtab liiga palju aega – nt liiga palju töölt puudumist või nädalavahetuste kulutamist, et koolitusel osaleda, või koduste ülesannete tegemise nõue. Õpetajate üldine suur koormus on oluline liitumist takistav tegur ning ei pruugita leida aega veel mingiks lisategevuseks. Mõjutab ka rahaline pool – kas on olemas finantsiline tuugi väljapoolt või tähendab see koolile kulutusi.

Õpetajad (Tallinn):

Õpetaja 1: „Me oleme siin algklasside õpetajad, kes viivad läbi peaaegu kõiki tunde. Isegi ühepäevane töölt puudumine tähendab mitut asendajat. Sa tuled koolituselt ja näed siis tükk aega vaeva, et kõik jälle joonde saada. See on topelt töö. Ma ei ole huvitatud mitmepäevasest, nädalasest puudumisest. /.../

Õpetaja 2: „Ma ütleksin lihtsalt, et kõik sellised täiendavad füüsilised, moraalsed ja ajalised pingutused peaksid olema kompenseeritud boonustega.“

Koolide juhtkondade esindajatelt uuriti veel selle kohta, milline on algklasside õpetajate üldine huvi laste sotsiaalseid ja enesekontrolli oskusi arendavate programmide vastu. Märgitakse, et huvi on igal juhul olemas, kuna pakutavad meetodid aitavad laste tähelepanu hoida ja 1. klassides uue olukorraga harjuda. Õpetajad vahel ei tea, kuidas käitumisega tekkivaid probleeme lahendada ja programmide meetoditest on seejuures abi. Kahe kooli esindajad märgivad, et algklasside õpetajad on kõige motiveeritum grupp ja innustuvad õppeaasta alguses kergesti.

Samas tõi ühe VEPA-t mitte rakendanud kooli esindaja välja, et õpetajatega on vaja teha tugevat eeltööd ja selgitamist, et murda konservatiivseid lähenemisi. Kollektiiv vananeb, mis tähendab, et

eakamad õpetajad ei ole nii varmad uusi meetodeid kasutusele võtma. Ka tugev akadeemilisuse rõhutamine võib programmidest huvitumist takistada.

Juhtkonna esindaja (Tallinn): „*See on kõige motiveeritum grupp õpetajaid igal pool, mitte ainult meie koolis. Ka lasteaias, kus õpetajad väga tahavad ja mõistavad, püüavad lapsi voolida nagu plastiliini, aidata ja märgata. Nad osalevad peaaegu kõigis programmides, mida neile pakutakse, ja ainus takistus on liiga suur koormus, mida nad enda õlgadele võtavad. Algklasside õpetajad on erilised inimesed, nad osalevad kõiges, väga tahavad ise areneda ja laste probleemidega tegelda.*“

Juhtkonna esindaja (Narva): „*Alguses, kui programmid tekkisid, siis oli näha, et õpetajad olid vägagi valmis uuega kaasa minema. Nüüd aga, kus programme on juba kasutusel mitu, paistab, et õpetajad väsivad. Aktiivsemad õpetajad tahavad paljudes huvitavates asjades osaleda ja muidugi väsivad. Passiivsemad valivad hoolega. On ka neid, kes üldse ei taha.*“

Juhtkonna esindaja (Narva): „*Igal juhul on nendega vaja teha tugevat eeltööd – milleks, kuidas ja nii edasi. Üldiselt koosneb meie põhitöö – hariduse andmine – päris paljudest elementidest, mis on mitmel põhjusel konservatiivsed. Haridus on selline. Sellepärast vajab iga muudatuse sisseviimine visa selgitustööd. Mulle öeldakse, et olen oma tööd teinud 30 aastat ja tulemused on põlvkondade kaupa näha, mida te **minust tahate. Liialt forsseerida siin ei saa.***“

Õnnestumised ja takistused programmide rakendamisel

Headest praktikatest rääkides toovad õpetajad välja, et lastele meeldivad grupimängud ja liikumine ning tegevused, kus nad saavad ise asju läbi teha. Ainult jutust ja teooriast ei ole õpilasteni jõudmisel kasu. Ühe Ida-Virumaa kooli juhtkonna esindaja mainib positiivse näitena programmi „**Ettevõtlik kool**“, kus lapsi innustatakse ettevõtlikkusele, nad teevad koostööd, töötavad meeskonnas, korraldavad ise laatasid ja haaravad kaasa lapsevanemaid. Tallinna kooli esindaja mainib õnnestumisena ohutusele suunatud programmi „**Kaitse end ja aita teist**“ ning programmi „**Ole normaalne**“, kus õpilased teevad palju ise ja neil on rohkesti tööd, kuid seeläbi ka huvitav. Programm on edukas ka siis, kui see arvestab erinevate klassiastmetega ja erinevas vanuses laste jaoks aktuaalsete teemadega.

Hea struktureerituse ja organiseerituse seisukohalt tuuakse ühes koolis esile tervist edendavate koolide võrgustikku (mida koordineerib TAI) – nõutav on tervisenõukogu moodustamine, tehakse eneseanalüüsi, millest lähtuvalt valitakse vajalik strateegia.

Õpetajad (Tallinn):

Õpetaja 1: „*Näiteks, kui need on praktilised ja kui neis osalevad koos lastega ka oma ala spetsialistid. Nagu „**Ole normaalne**“ programmis – see läks meil väga hästi. Lapsed said teadmisi ja praktilisi kogemusi.*“

Õpetaja 2: „*Üks asi on see, kui laps kuuleb midagi kellegi suust, teine asi, kui ta praktikas näeb ja läbi teeb. Üldse on lastega nii, et kui midagi saab katsuda, siis see ka toimib.*“

Juhtkonna esindaja (Kohtla-Järve): „*See aitab kaasa järjepidevusele. Siin on meil hea näide koostööst noorsoopolitseiiga. Nad alustavad lasteaiast ja viivad selle kooli edasi. Tsükleid ühendab niit kuritegude profülaktikast. Alguses esimeses klassis helkuritest, liiklusreeglitest. Teises klassi juba transport, kolmandas-neljandas annavad jalgratturilubade eksami, viiendas on rõhk omavahelistel suhetel. Selline programm on tõesti **koostatud kõigile vanusastmetele.***“

Takistavate tegurite hulgas toovad õpetajad kõige enam esile ajapuudust – vähene aeg tegevuste ettevalmistamiseks ning programmiga kaasneva süsteemi järgimiseks. Raske on ennast kõigi materjalidega kurssi viia. Eriti suur koormus on siis, kui õpetaja kasutab paralleelselt mitut programmi. Märgitakse, et klassiõpetajal oleks vaja lisajõudu nt abiõpetaja näol. Kooli poolne toetus saaks seisneda ka õpetaja muu koormuse vähendamises, kui ta alustab uue programmiga, või lisaülesannete täitmise tasustamises. Oluline on ka moraalne toetus.

Hea näitena kirjeldab ühe Ida-Virumaa kooli juhtkonna liige nende kooli personali hindamise süsteemi, millega kaasneb ka tunnustamine. Õpetajad täidavad oma tööga seotult tabelleid, kuhu märgitakse muuhulgas projektides ja programmides osalemine. Sellest lähtuva töö analüüsi alusel võivad õpetajad saada aktiivsuse tulemustasu.

Raskuseks võib osutada õpetaja enda konservatiivsus – sisemine vastuseis või kartused, senised halvad kogemused. Endast välja viivad ebaõnnestumised, näiteks kui lapsed ei tule tegevusega kaasa. Takistusi võib tekkida ka lapsevanemate poolt – kui nemad ei pea antud programmi vajalikuks või neile see ei meeldi.

Ühest küljest märgitakse koolides vajadust, et ühte programmi peaks kasutama mitu aastat järjest; teisalt tuuakse esile, et ajapikku tekib programmist väsimine ja ei ole enam soovi kõiki selle osi rakendada. Raske on edasi minna, kui ei ole näha tulemusi, mis võivad tekkida ka pigem ajapikku, kui kiiresti ja selgesti nähtavalt. Ning iga asja pikaajane käiguhoidmine võtab koolilt täiendavaid finantse.

Juba algusest peale on motivatsiooni säilitamisel oluline, milline on programmi koordineeriva poole suhtumine – kas õpetajat suunav ja abistav või kontrolliv ja kritiseeriv. Innustus võib raugeda ka siis, kui ei saa koordineerijatelt tagasisidet, kuidas rakendamisega läheb ja kas kool on õigel teel. Samas tekitab õpetajate tegevuse jälgimine ja neilt tagasiside küsimine veelgi lisakoormust. Kui programm on mitmeaastane, jäävad ka selle korraldajad pikaks ajaks midagi õpetajatelt nõudma.

Õpetajad (Narva):

Õpetaja 1: „Kõige olulisem on see, kas õpetaja võtab selle vastu või mitte. Kui tal on mingeid sisemisi hirme või vastuseise, siis see tuleb kohe ilmsiks.“

Õpetaja 2: „Minul on nii, et alguses ma asun reipalt asja kallale, aga aja jooksul kipun kuidagi tarduma ja mingeid elemente välja jätma. Enamasti selle pärast, et tunnis on nii vähe aega ja ma väsin. Vaja oleks muidugi end sundida.“

Õpetaja 3: „Ja vaja oleks tunnis abilist – abiõpetajat või muud taolist. Et ma saaksin rohkem teadmistele pühenduda, sest see on minu põhiülesanne.“

Tugistruktuuri esindaja (Tallinn): „**Näiteks kui sa ei näe tulemust.** See tähendab, sa tead, et tulemus peaks olema, aga see ei tule nii kiiresti ja selgelt, et ka teised seda näeksid. Siis tuleb selle eest seista ja veenda, et efekt ei jää tulemata. Kui teised seda ei usu, jääd toetuseta ja tunned end alaväärsena. Siis mõned annavad alla, teised võtavad end kokku ja püüavad tõestada.“

Juhtkonna esindaja (Narva): „**Kõigi õpetajate koormus on ju väga suur. Iga väiksemgi asi – jälgimine, iganädalane aruandlus, küsimustikud – tekitavad seda veel juurde. Õpetajad suhtuvad sellesse väga negatiivselt.**“

Eraldi küsiti ka selle kohta, millisel viisil kool toetab õpetajate poolt programmide rakendamist. Juhtkonna esindajad märkisid eelkõige abi pakkumist korraldusliku poole osas (koolitustel käimise võimaldamine, koormusega seotud küsimuste lahendamine), aga ka huvi tundmist sisulise rakendamise vastu. Näiteks korraldatakse mõnes koolis metoodikapäevi või algklasside õpetajate koosolekuid, kus räägitakse rakendatavatest programmidest.

2.2 Vene õppekeele koolide eripärad

Kõigilt intervjueritud osapooltelt küsiti selle kohta, kas nende arvates on vene õppekeele koolidega seotud mingeid eripärasid, millega tuleks ennetusprogrammide kasutamisel ja nendest informeerimisel arvestada.

KOV-ide haridusüksuste esindajad märkisid, et kuna kõik vene õppekeele koolide õpetajad ei oska piisaval määral eesti keelt, takistab see info kättesaamist. Eesti õppekeele koolide töötajad suudavad paremini ise infoallikaid ülesse leida. Samas on vene õppekeele koolide juhtkondades aina enam eestikeelseid inimesi ning see hõlbustab teabe levimist.

Vene õppekeele koolid soovivad aga rohkem vahetut suhtlemist, asjade läbirääkimist ning infot, mis tuleb otse allikast, mitte läbi vahendajate. Kaasamiseks on tulemustlikum otsesuhetus (nt piirkondlikud kohtumised või kohtumised koolis), kui e-posti vahendusel info edastamine.

Koolide juhtkonna liikmete seas märgitakse, et eesti õppekeele koolides on programmide osas suurem valik, kuna kõik programmid ei ole paralleelselt venekeelsena olemas. Või jõuab info vene õppekeele koolideni hiljem. Koolidel ei pruugi olla ülevaadet selle kohta, kuidas programmid eesti õppekeele koolides töötavad.

Õpetajad lisavad, et kuigi nad peavad ka eesti keelest aru saama, jääb see osade teemade osas ikkagi ebapiisavaks. Samas on ka siin koolid ise lahendusi leidnud ning nt kokku pannud meeskonnad, kus on ka eesti keele oskajad olemas.

Juhtkonna esindaja (Narva): „Kümmekond aastat tagasi oli kõigil hirm, et kõik on eesti keeles. Nüüd ma olen aastatega koostanud oma meeskonnad nii, et seal oleks vähemalt üks inimene, kes eesti keelt oskab. Ida-Virumaal on muidugi selliseid koole, kes oma kestast välja ei tule ja millestki osa ei võta. Nüüdseks on olukord küll hakanud muutuma. Vähemalt meie oma koolis püüame võtta kõik, mis võimalik. See keeleoskaja õpetaja aitab kodulehtedest aru saada. Kui vaja kirjutada, siis kirjutab; näiteks taotlusi. Nii et praegu ma ei saa öelda, et oleks mingeid erilisi takistusi keele pärast. Tahtmist on lihtsalt vaja.“

KOV-i üksuse esindajad:

Esindaja 1: „Info nendeni jõuab, aga nad äkki ei näe seda kasutusvõimalust. Nad tahaksid, et kõik asjad kohe oleksid olemas. Mitte, et nad idee saavad eesti keeles ja siis hakkavad ise seda ümber tõlkima.“ /.../

Esindaja 2: „See sõltub palju juhtkondadest. Täna on meil paljudes venekeelsetes koolides eestikeelsed juhtkonnad. Ma tean, et neil asutusesisene infovahetus toimub eesti keeles. Jah, nad suhtlevad muidu vene keeles, aga paberimajandus käib eesti keeles. /.../ See ongi koht, kust juhtkond saab tööd teha ja suunata.“

KOV-i haridusüksuse esindaja töid esile, et vene õppekeele koolide õpetajad on konservatiivsemad ning jälgivad täpsemalt ette antud õppekava. Õpetajaskond vananeb rohkem kui eesti õppekeele koolides, kuna venekeelseid õpetajaid tuleb vähe juurde. Enam ollakse harjunud ka hierarhilise süsteemiga otsuste tegemisel. Eesti õppekeele koolides üritatakse erinevaid tasandeid rohkem kaasata. Samas märkis üks KOV-i esindaja, et ka vene õppekeele koolid muutuvad ajas järjest avatumaks uutele ideedele ning on valmis ennetusprogramme kasutama.

Ühe kooli esindaja märgib, et vene õppekeele koolides on suurem üldine pinge, kuna koolile on rohkem nõudmisi. Lisaks administratsioonile on ka lapsevanemate poolsed nõudmised ning välised kontrollid ja testimised. Näiteks lapsevanemad ootavad, et laps õpiks ühtemoodi kiiresti nii õppeainet kui ka eesti keelt ning on väga nõudlikud keelekümbluse tulemuste suhtes. Samuti märgivad õpetajad, et vene rahvusest lapsevanemad käivad rohkem koolis oma lapse käekäigu kohta uurimas ning oma õiguste eest seismas. Eestikeelse keskkonna inimesed tunduvad osadele õpetajatele rahulikumad ja kuulekamad.

Mitmeid kordi toodi intervjuudes esile, et vene õppekeele koolide lapsed on temperamentsemad – aktiivsemad, lärmakamad, sõnakuulmatumad. Eesti koolide lapsed võtavad õppetegevusi ja infot rahulikumalt vastu. Ühe kooli esindaja siiski leidis, et nii eesti kui vene õppekeele koolide lapsed on oma käitumiselt ja mõtlemiselt ikka ühesugused.

Õpetaja (Tallinn): „On suurem pingulolek, ärevusseisund. Programmides eeldatakse, et õpetaja on enesekindel ja eesti koolides see üldiselt nii ka on. Aga vene koolide õpetajad ei tunne end kindlalt, neil on hirm. Väga palju on nõudmisi kolmest küljest. Lisaks õpetaja enda nõudmised enda suhtes. Kolm külge: lapsevanemad, administratsioon ja välised kontrollid-testid. Lisaks tunnetad kogu aeg, et kõigile nõudmistele vastamiseks pead oskama eesti keelt.“

KOV üksuse esindaja: „Võib-olla tuleks arvestada mõningate kultuuriliste erinevustega – temperamendiga, erineva pedagoogilise lähenemisega. Sest see on veidi erinev. Eesti koolis on see veidi demokraatlikum, rahulikum.“

2.3 VEPA programmi rakendamine ja valmisolek liituda

VEPA metoodikat kasutanud koolide juhtkonna esindajatelt ja õpetajatelt uuriti, kui palju täna VEPA-t edasi kasutatakse, millised on olnud eduelamused ja raskused ning kuidas võiks tagada VEPA-ga jätkamist. VEPA programmiga mitte kokku puutunud koolidelt küsiti, kas ja mida nad sellest metoodikast kuulnud on ning mis võiks soodustada või takistada taolise programmiga liitumist. KOV haridusüksuste esindajatelt uuriti, kui vajalikuks nad VEPA programmi peavad.

2.3.1 VEPA metoodikat rakendanud koolid

VEPA programmi kasutamine

Külastatud kahes Ida-Virumaa ja ühes Tallinna koolis olid õpetajad läbinud VEPA metoodika väljaõppe õppeaastatel 2016/2017 ja 2017/2018 (3–4 koolitatud õpetajat ühe kooli kohta). Esimese kooliaasta jooksul toimus rakendamine koos mentoripoolsete koolikülastuste ja toetamisega. Programm otsustati algselt kasutusele võtta kas administratsiooni poolisel suunamisel või seetõttu, et VEPA tundus aktiivne, huvitav ja lastepärane.

Kõigis koolides jätkasid õpetajad ka 2018. aasta novembri seisuga VEPA metoodikate rakendamist. Mitmed õpetajad ütlesid seejuures, et praktiseerivad VEPA-t väiksemas mahus, kui alguses, aga erinevad elemendid on kindlasti jätkuvalt kasutuses – nt suupill, memme vigurid, nimepulgad, käemärgid. Mitu õpetajat jätkavad ka VEPA mängu kasutamist.

Õpetaja (Tallinn): „Kasutan kõiki neid kaarte, mis melle anti. Nimepulki samuti. Mõningad momendid, mida ma kasutasin, aja jooksul ammendusid. Enam ei töötanud, sest ülesanded said lahendatud. Need on ära langenud. Mul ei ole enam vaja näiteks spleeme. Ma kasutan seda, mis minu klassis töötab, mis on hädavajalik ja liigselt ei koorma aineõpetust tunnis ja ei nõua palju lisa-aega. Seal on ju vaja teha igasuguste näitajate küllalt tõsist analüüsi kogu klassi kohta ja ka see nõuab lisa-aega.“

Õpetajad (Kohtla-Järve):

Õpetaja 1: „Mina teen kõike peale mängu.“

Õpetaja 2: „Mina kasutan igasuguseid elemente, suupilli. Meil on klassis reeglid: mida me rohkem tahame näha ja kuulda, mida vähem. Mõnikord mängime ja meeskonnad koguvad punkte ja saavad memme vigureid. Kes ei saa vigurit, on isegi solvunud. Ma ei kasuta just igas tunnis kõike, aga kui näen vajadust, siis kasutan. Mõnikord lapsed ütlevad, et hakkame täna VEPA-t mängima.“

Õpetaja 1: „Mina ei saanud sellest mängust aru ja sellepärast ei kasuta seda ka. Kui ma näeksin kellegi tõelist tundi, mitte videot, kus seda kasutatakse, siis ma ehk hakkaksin ka.“

Õpetajad (Narva):

Õpetaja 1: „Mina kasutan nüüd väiksemas mahus. Asusin möödunud aastal väga aktiivselt tegutsema, aga nüüd juba valin elemente, mis on hästi toimunud ja millega olen harjunud.“

Õpetaja 2: „Distipliinile mõjub see kõik väga hästi, aga mingil hetkel võib sellest tüdineda. Siis pead väikese vahe, teed uue valiku ja alustad jälle.“

Õpetaja 3: „Mina ikka kasutan üsna suures mahus, sest ma alustasin hiljem ja ei ole veel jõudnud eesmärgile. On lapsi, kes demonstratiivselt ei taha kaasa teha. Ma pean veel hoolega õppima, et nendega neutraalselt käituda.“

VEPA koolide fookusgrupi intervjuudes osalesid koos metoodikat rakendanud õpetajatega ka õpetajad, kes ei olnud VEPA-t kasutanud. Ka nemad olid pigem huvitatud VEPA kasutuselevõtmisest, kuna rakendanud õpetajad on kiitnud VEPA elemente (nt suupilli ja nimepulki) ja metoodika on suunatud laste arendamisele. Ida-Virumaa kooli mitte rakendav õpetaja täheldas, et mõne aja pärast ei olnud VEPA klassi õpilasi enam kuuldagi – nad olid sõbralikud ja ei lärmanud.

Õpetajate jaoks, kes täna ei rakenda, oleks VEPA kasutamisega alustamise eelduseks kolleegide tugi ja meeskonnatöö koolis ning näitlikustamine rakendavate õpetajate poolt. Näiteks oma tunni vaatama kutsumine, kus VEPA-t praktikas kasutatakse. Üks õpetaja märkis, et on juba ise nimepulgad kasutusele võtnud.

Õnnestumised ja takistused VEPA rakendamisel

VEPA kasutamist motiveerivate faktoritena töid õpetajad välja selle tulemuslikkust ehk VEPA aitab klassiga efektiivsemalt töötada. Õpilaste jaoks on abistav, kui klassis on konkreetset kokkulepped ja reeglid. Nad suudavad oma tööd organiseerida, vaikselt ja kiiresti tegevusse asuda ning võtta vastu otsuseid nii meeskonnas kui iseseisvalt. Gruppidesse jagamine soodustab koostööd ja omavahelist suhtlemist.

Lisaks märgiti, et lastele meeldib VEPA mängulisus. Kui õpetaja vahel unustab, tuletavad õpilased ise meelde VEPA kasutamist. Lapsed soovivad kindlasti ka kiidusid saada ja on valmis selle nimel pingutama. Üks intervjuueeritu tõi seejuures esile, et õpilastele on üksteise käitumise jälgimine ja tunnustamine isegi tähtsam kui õpetaja arvamus. Õpitakse märkama ka neid kaasõpilasi, keda muidu tähele ei paneks. Meetod töötab, kui seda kasutada süsteemselt.

Kooli juhtkonna esindaja tõi välja, et VEPA metoodika ei tõrju teadmiste omandamist tahaplaanile, vaid sulandub tunni tegevustesse. Klassid, kus VEPA on kasutusel, on organiseeritud ja lapsed suhtlevad sõbralikult.

Õpetajatele abistavaks on osutunud ka see, et programm on jaotutatud perioodideks. Koolituspäevad, kus omandatakse lisaoskusi ja kohtutakse teiste õpetajatega kogemuste vahetamiseks, toimuvad mitmes osas.

Juhtkonna esindajate poolt tuuakse motivaatorite hulgas esile ka VEPA mentori rolli olulisust. Mentori külakäigud aitasid klassi oluliselt edasi, kuna koolitusel ei saa õpetajale kõik veel selgeks. Ühes Ida-Virumaa koolis märgiti ära, et mentor korraldas koolis kõigile huvilistele metoodikat tutvustava seminari, mis innustas ka teisi õpetajaid.

Õpetaja (Kohtla-Järve): „Lastele meeldivad signaalid ja muu. Nad võtavad seda mitte korralekutsumise, vaid mänguna. Näiteks kui ma panen käima taimeri, asuvad nad kohe kiiresti töötama. Grupp töötab ajalisel kiiresti ja suutis ka oma tööd hästi organiseerida. Vaikselt, et mitte teiste tööd häirida. /.../ Distipliiniga polnud ennegi hullu, aga tundus, et nad hakkasid üksteisega veidi teistmoodi käituma – lugupidavamalt. Ja võtma vastu ühiseid iseseisvaid otsuseid ilma minu õpetajarollita.“

Õpetajad (Narva):

Õpetaja 1: „Tekkinud on teatud reeglid, kokkulepped, millest kinni peetakse. On pulgakesed, ei ole pailapsi ega subjektiivset hoiakut lapse suhtes. On teadmine, et võib kiituse ära teenida.“

Õpetaja 2: „Reeglid meeldivad lastele väga.“

VEPA rakendamisel esinenud takistuste osas rääkis üks õpetaja, et tal ei tekkinud koolituse käigus täielikku ülevaadet programmist. Koolitusel näidati ette erinevaid elemente, aga mängu terviklikku läbiviimist ei toimunud. Seetõttu jäi VEPA mängu teostamine õpetajale arusaamatuks ja ta ise seda klassiga proovima hakata ei julgenud. Antud õpetaja ei võtnud VEPA mängu kasutusele ja piirdus erinevate elementidega.

Osadel venekeelsetel õpetajatel oli koolitusel ka keele tõttu raskusi arusaamisega, kuna programmi arendamise alguse poole olid osad materjalid veel eesti keeles. Seega tuli ka õpetajaraamatust iseseisvalt palju uurida.

Ühe takistava aspektina toodi esile ajafaktorit. Õpetajatel ei pruugi jaguda aega kõigi VEPA elementidega tegelemiseks. Näiteks mainib mitu õpetajat, et kiitude kirjutamine kõigile klassi lastele võtab palju aega ning seda ei saa kiirustades teha. Omajagu aega kulub ka kooliaasta alguses ja lõpus ankeetide täitmisele. Mentori kohalviibimine klassis on õpetaja jaoks igati abistav, aga samas tähendab see teatud lisakoormust. Ühes fookusgrupis toodi ka esile, et nõudmised programmi elluviimise suhtes on ranged ning puudub rahaline motivatsioon õpetaja jaoks.

Ida-Virumaa kooli juhtkonna esindaja märkis, et tulemused võivad olla klassi kaupa erinevad. Nende koolis toimus ühes suuremas klassis hea edasimineku ning teises, kus oli rohkem käitumiskäitumise raskustega õpilasi, nii hästi ei läinud. Erivajadustega laste klassis mõni element töötab ja mõni mitte. Ka õpetajate fookusgrupis märgiti, et lastel, kes on lähedal diagnoosile, puudub kontroll oma käitumise üle ning nad ignoreerivad õpetajapoolset juhendamist. Mainitakse, et ka tavapärasel klassis käivad

erinevad lapsed. Kui näiteks klass on aktiivne ja liidreid mitmeid, võib meeskonnatöö kannatada, sest liidrid püüavad juhtida ja teised ei võta enam osa.

Juhtkonna esindaja (Kohtla-Järve): „VEPA programm ei ole meil õnnestunud erivajadustega laste klassides. See tähendab, et mõni element töötab, teine mitte. Põhjuseks on väikesed klassid, kus lapsed on erinevate diagnoosidega. Helisignaalid hirmutavad neid, nii et need langesid kohe ära. Samas pulgad neid huvitavad, memme vigurid ka. Nimepulgad on huvitavad kõigile. Need on levinud üle kogu kooli. Õpetajad kasutavad neid ka siis, kui ise programmis ei osale.“

Õpetaja (Tallinn): „Edu hakkasin märkama alles esimese klassi lõpus. Esimese klassi lastega on küllalt keeruline töötada, nad alles hakkavad kooliellu sisse elama. Üldiselt paljud elemendid selles programmis töötasid hästi. Mulle programm meeldis. Peale koolituse lõppu olid nõudmised väga ranged. Millegipärast soovisid nad pärast veel käia avatud tundides. See tegi asja raskeks. /.../ Ja ütlen ausalt, finantsiline huvitatus. Kõik osalejad sealt poolt saavad raha, aga õpetajad, kes on programmi peaosalejad, saavad tasuks vaid huvi töötada. Ja nad töötavad.“

Sama klassiga jätkamine ja uute õpetajate kaasamine

Intervjueeritud kooli juhtkonna esindaja sõnul läheb metoodika rakendamine 1. klassis väga hoogsalt, edasi aga hakkab huvi vähenema. Laste vanuse kasvades muutub ka õppetöö meetod, mis omakorda nõuaks programmi meetodite muutumist.

Õpetajad leiavad, et kui õpetaja ise on huvitatud ja suudab ka laste huvi üleval hoida, töötab metoodika jätkuvalt edasi ning lapsed ise ilmutavad initsiatiivi selle kasutamiseks. Samas vanemates klassides on takistuseks see, et tekivad erinevad aineõpetajad ning metoodika toimimiseks peaks justkui kõik õpetajad seda kasutama. Samas leitakse, et kui programm on algklassides hästi toiminud, ei olegi vaja enam vanemates klassides jätkata ning avaldunud mõju laste käitumisele töötab ise edasi. Ehk lastel on tekkinud harjumus oma käitumist jälgida ja reguleerida.

Juhtkonna esindaja (Kohtla-Järve): „Esimeses klassis läheb see suure hurraaga, teises õhin pisut vaibub, kolmandas on huvi juba üsna tagasihoidlik. Mõnel võib muidugi veel edasi töötada. Siis juba muutub õppetöö sisu ja metoodika; vaja on rohkem kirjutada, lugeda, arvutada. Seega arvan, et iga vanuseastme jaoks peab olema oma programm, oma metoodika.“

Külalastatud VEPA rakendamisega tegelevad koolid ei olnud 2018/2019 õppeaastal rohkem õpetajaid VEPA väljaõppele saatnud. Seetõttu uuriti, millised on selle otsuse tagamaad. Üks juhtkonna esindaja selgitab, et erinevaid programme on kooli jaoks valikus palju ning see pidurdab laienemist. Nende koolis kaks klassi kasutavad VEPA-t ning kolmandal paralleelil on teine programm. Samuti ei ole ümberkorralduste tõttu olnud alati teada, milline õpetaja millise klassiga töötama hakkab.

Teise kooli juhtkonna esindaja toob välja kaks aspekti. Varasemalt oli probleeme venekeelsete komplektide saamisega õpetajate jaoks (neid ei jagunud piisavalt) ning seetõttu ei saanud rohkem uusi õpetajaid koolitusele suunata. Sellest õppeaastast tekkis aga küsimus koolidega sõlmitava lepinguga, mis on uus arendus ning antud koolile ei sobinud, kuna on seotud ka rahalise sanktsiooniga, kui kool teatud tingimusi programmis osaledes ei täida. Taolise lepingu kogemust koolil varasemalt ei ole olnud ning sellest otsustati loobuda. Samas on koolil jätkuvalt olemas huvi ja valmisolek uute VEPA õpetajate koolitamiseks.

Kolmanda kooli esindaja nendib, et koolis oleks vaja veel rääkida programmist, et tekiks grupp VEPA-st huvitatud õpetajaid (nt üks õpetaja oleks isegi tahtnud liituda, aga jäi endast teada andmisega hiljaks).

2.3.2 VEPA-t mitte rakendanud koolid ja KOV-id

Tagasiside VEPA-le mitte rakendanud koolides

VEPA programmi mitte rakendanud viies koolis intervjuueriti juhtkonna esindajaid. Nendest neli ei olnud VEPA metoodikast varem midagi kuulnud ning viies oli VEPA-st kuulnud oma tütre kaudu, kes õpib eesti õppekeelega koolis, kus metoodikat rakendatakse. Intervjuuerija tutvustas kõigile lühidalt VEPA programmi sisu ning küsis esmaste reaktsioonide kohta.

Mitte rakendanud koolid sooviks kõigepealt saada programmi kohta rohkem informatsiooni – kirjalikke materjale, infotundi korraldajate ja rakendanud õpetajatega või avatud tundi, kus metoodikat näidatakse sellega mitte kokku puutunud õpilaste peal. Huvitaks näiteks see, läbi milliste etappide programmi tulemuseni jõuab ning milline see tulemus olema peaks; milliseid raskusi võib ette tulla ja kuidas neid ületada. Vaja oleks ülevaadet ka rakendamise tehnilisest poolest – millised on kooli ülesanded, kuidas on korraldatud koolitus ja mentori saamine õpetajale, kas kooli poolt eeldatakse mingit finantseerimist.

Intervjuuerija poolt esitatud tutvustuse järgi peavad koolide juhtkonna esindajad VEPA programmi vajalikuks, kuna algklassides on käitumisega omajagu probleeme ja õpetajatel on raske toime tulla. Samas tekitab programm esmalt ka mitmeid küsimusi. Näiteks kuidas suuta kõiki õpilasi jälgida suurtes klassides, millised õpetajad saaks metoodikat kasutada, kuidas jätkata peale 1. klassi, kui mängimine hakkab lastele tüütuks muutuma.

Juhtkonna esindaja (Tallinn): „Mingi täpne struktuur, skelett – mis, milleks ja kuidas. Millest algab ja mis tulemuseni jõuab, kui kõik hästi läheb. Kuna selle programmiga on juba mingid kogemused olemas ja on ilmnunud mingid miinused, siis peaksid need ka täpselt kirjas olema, et teaks, millega tuleb arvestada. Täheleb, et oleks kirjas miinus ja korralik selgitus, kuidas sellest välja tulla või seda vältida.“

Juhtkonna esindaja (Tallinn): „Võib-olla ma soovitaksin seda programmi kasutada eesti või inglise keeles tunnis, võib-olla võimlemises. See tähendab tundides, kus on niikuinii rõhk rohkem mängulisusel ja suulisel osal. Vene keeles ja matemaatikas vist mitte. Aga mine tea. Aga õpetaja peaks seal küll olema näitleja, iga õpetaja seda ei suuda.“

Liitumist soodustavate teguritena toodi välja, et tunnid muutuvad läbi VEPA meetodite kasutamise mängulisemaks ja see pakub lastele huvi. Probleemsetele õpilastele ei suunata teistest suuremat tähelepanu ja kõiki koheldakse võrdsetena. Pikemas perspektiivis õnnestub vähendada mittesooitud käitumist tulevikus, sh kiustamist. Paljud lapsed ei oska üksteist kuulata, teistele kaasa tunda ja kaaslastest aru saada. VEPA programm võiks olla siinjuures abiks.

Juhtkonna esindaja (Narva): „Meeldiv on see, et kõik läheb loomulikult. Ühtki last konkreetselt esile ei tooda. Kui mõne lapse käitumine tekitab probleeme, siis lapsed saavad sellele väga kiiresti pihta. Kui õpetaja hakkab sellele lapsele rohkem tähelepanu pöörama, siis teised lapsed hakkavad teda samuti jälgima ja tekib mittesooitav suhtumine antud lapsesse. Kui see programm ei ole suunatud sellise lapse käitumisele ja kõik on võrdsed, siis muidugi rõõmustaks see ka õpetajat.“

Juhtkonna esindaja (Tallinn): „See vähendaks juba eos halba käitumist tulevikus. Kui me õpetame lapsi üksteist kuulama ja toetama, siis nad jätkavad seda ka peale programmi. Siis lapsed ei kipuks teise kooli üle minema, et kiusamisest pääseda. Nad jääksid siia ja kooli tase tõuseks.“

Leitakse, et õpetajate valmisolek liitumiseks võib olla erinev, kuna nad reageerivad vastavalt oma isiksusele ja vanusele. Mõni on valmis uusi asju proovima ning mõni teine on konservatiivsem. Nagu ka eelpool ilmses, võib vastuseis tekkida ka õpetajate suure töökoormuse tõttu, mistõttu vajaks programm esmalt korralikku tutvustamist. Lisaks mainitakse ühes koolis, et neil annavad juba 1. klassist alates tunde erinevad õpetajad ning lastes võib tekitada segadust, kui VEPA-t kasutab vaid klassijuhataja.

KOV-ide haridusüksuste esindajate tagasiside

Intervjueeritud nelja kohaliku omavalitsuse haridusüksuste esindajatest üks ei olnud varem VEPA programmist kuulnud ning põhjendas seda asjaoluga, et ta on linnavalitsuses töötanud vaid kaks kuud. Teiste omavalitsuste töötajad olid VEPA rakendamist näinud koole külastades või kuulnud sellest mõnel infopäeval/konverentsil.

VEPA programmi peetakse kindlasti vajalikuks, kuna see aitab suurtes klassides laste tähelepanu hoida, võimaldab ühiste reeglite kehtestamist ja enesekontrolli arendamist, rõhutab positiivset, suunab kaaslastega suhtlema, on lastele huvitav ja erineb traditsioonilistest lähenemistest.

Programmi koordineerijad ei ole seni linnavalitsuste haridusüksuste poole eraldi pöördunud, et koostöövõimalusi otsida. Haridusüksuste esindajad on aga koolidele edasi saatnud infot, kui e-kirja teel on teavitusi tulnud (nt koolide programmiga liitumise võimaluste kohta). KOV-ide esindajad väljendasid oma valmisolekut vajadusel enam kaasa aidata – näiteks regulaarse direktorite infotunni raames VEPA programmi tutvustamist võimaldada, eraldi teabepäeva korraldada või kaasa mõelda, millisel tasandil ja kellele on vaja infot jagada.

2.3.3 Ettepanekud uute koolide kaasamiseks ja olemasolevatega jätkamiseks

Juba rakendavate koolidega jätkamise ning uute vene õppekeelega koolide kaasamisega seoses esitatakse intervjuude käigus järgmisi mõtteid ja ettepanekuid.

- ✓ Kui kõik materjalid on ka vene keeles, vähendab see õpetajate ärevust ning ei teki kartust, et võib millestki valesti aru saada või meetodit valesti kasutama hakata.
- ✓ Õpetajate koolituste ajad võiks olla vähemalt pooleks aastaks ette teada, et kooli siseselt saaks aegsasti otsustada, keda väljaõppele saata ja kuidas seda korraldada.
- ✓ Kui eesmärgiks on kaasata rohkem vene õppekeelega koole, võiks teha neile eraldi üleskutse või vene koole kokku koonda. Hea oleks, kui Ida-Virumaa vene õppekeelega koolide jaoks toimuksid regioonipõhised koolitused (nt Narvas).
- ✓ Linnavalitsuse tasandi kaudu saab erinevate koolide direktoreid sisulisemalt teavitada regulaarselt toimuvatel infotundidel või teha koostööd eraldi teabepäeva korraldamiseks.
- ✓ Uutel koolidel oleks kasulik programmi koordinaatoritega kohtuda enne liitumist, et oleks võimalik esitada küsimusi ning saada lisateavet otsustamiseks. Ka mõni VEPA-t rakendav õpetaja võiks tutvustaval üritusel kohal olla, et jagada oma kogemusi (nii õnnestumiste kui ka

alustamise hirmude kohta) ning vastata praktikutena küsimustele. Ka taoline seminar saaks olla regiooni põhine.

- ✓ Koolis võiks õpetajate aktiveerimiseks toimuda VEPA koordinaatorite/mentorite poolt läbi viidud avatud tund, et näha metoodikat õigesti rakendatud kujul ning laste reaktsioone sellele. Samuti võiks hiljem mentor ka koolikülastuse käigus praktiseerivale õpetajale klassi peale ise ette näidata, kuidas mingit meetodit kasutada.
- ✓ Sooviks oleks suhelda teiste rakendavate koolidega. Praegu puudub teadmine, millised koolid Ida-Virumaal on VEPA-ga tegelenud. Aktiivse koolide võrgustiku moodustumiseks oleks esmalt vaja toetust programmi koordinaatorite poolt. Pärast saab juba ise edasi suhelda.
- ✓ Metoodikat rakendama asunud koolidel oleks hea kuulda ka pikaaegselt VEPA-t kasutanud koolide kogemusi (kes on seda teinud vähemalt kolm aastat), et osata jätkusuutlikkuse peale mõelda.
- ✓ Pikemalt rakendanud õpetajatele võiks korraldada nn meistriklasse ehk lisakoolitusi. Muuhulgas ka selleks, et jätkata programmi rakendamist vanemates klassides peale algkooli.